

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ У ХЛОПЧИКІВ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Малкович М.М. Програма розвитку гендерних уявлень у хлопчиків дошкільного віку. У статті розкрито особливості формування гендерної ідентичності хлопчиків у дошкільному віці. За результатами аналізу формування гендерних уявлень у дітей дошкільного віку, обґрунтовано і подано програму розвитку гендерних уявлень у хлопчиків дошкільного віку. Розкрито зміст, методи формування гендерних уявлень у хлопчиків дошкільного віку. Висвітлено особливості розвитку цього складного особистісного утворення у хлопчиків дошкільного віку у процесі психокорекційної роботи. Експериментальна перевірка ефективності програми засвідчує, що зріс рівень психоемоційного стану хлопчиків дошкільного віку; знизився рівень пригніченого настрою. Програма може бути використана практичними психологами в ДНЗ.

Ключові слова: гендерна ідентичність, гендерні уявлення, гендерна компетентність, маскуліність, фемінність, андрогінність, казкотерапія, психомалюнок, піскотерапія.

Малкович М.М. Програма розвитку гендерних представлень у мальчиків дошкільного віку. В статті розкрито особливості формування гендерної ідентичності мальчиків дошкільного віку. По результатам аналізу формування гендерних представлень у дітей дошкільного віку, обґрунтовано і представлено програму розвитку гендерних представлень у мальчиків дошкільного віку. Розкрито зміст, методи формування гендерних представлень у мальчиків дошкільного віку. Освітлено особливості розвитку цього складного особистісного утворення у мальчиків дошкільного віку у процесі психокорекційної роботи. Експериментальна перевірка ефективності програми показала, що зріс рівень психоемоційного стану мальчиків дошкільного віку; знизився рівень пригніченого настрою. Програма може бути використана практичними психологами в дошкільних освітніх закладах.

Ключевые слова: гендерная идентичность, гендерные представления, гендерная компетентность, маскулинность, феминность, сказкотерапия, психомалюнок.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями. В умовах сьогодення питання гендеру набули великої популярності. Проте, доволі рідко зустрічаються в психологічних джерелах психокорекційні методи, які забезпечують формування гендерних уявлень у хлопчиків дошкільного віку. Їх вивчення є важливим, оскільки вони виступають головним компонентом самосвідомості та самоідентифікації дитини. Увага звернена саме на хлопчиків дошкільного віку через те, що гендерна ідентифікація представників чоловічої статі значно ускладнена багатьма факторами: недостатня кількість моделей типово-чоловічої поведінки (неповні, функціонально-неповні сім'ї), значно більше часу хлопчик проводить часу з представницями жіночої статі, трансформаційні процеси людства, що ставлять підвищені вимоги до представників «сильної статі», суспільні тенденції до уніфікації статі, гендерна стереотипність мислення, що заперечують будь-які прояви статево-нетипової поведінки, відсутність усвідомленого батьківства, відсутність гендерної освіченості батьків, наявність амбівалентних почуттів у батька чи матері. Як показали результати нашого

дослідження, гендерні уявлення хлопчиків дошкільного віку є фрагментарними та дифузними і потребують психокорекції.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Дошкільний вік є надзвичайно важливим, оскільки в цей період відбувається стрімкий розвиток інтелекту, емоцій, характеру. Дошкільник є чутливим до зовнішніх подразників, піддатливим до емоційного впливу (В. Мухіна, Л. Ельконін, Л. Виготський, А. Кошелева, Л. Венгер, З. Карпенко). Неправильно підібраний стиль взаємодії з дитиною може зумовлювати різного роду емоційні порушення, та проблеми у становленні гендерної ідентичності. Важливість цього періоду для формування гендерних уявлень є беззаперечною, саме в цей період відбувається засвоєння моделей статево-рольової поведінки.

Метою статі є презентація програми формування гендерних уявлень хлопчиків дошкільного віку.

Виклад основних результатів дослідження. Гендерні уявлення – структурний компонент гендерної ідентичності, який відображає систему знань особистості про себе, як представника певної статі, уявлення про чоловічі та жіночі ролі, які засвоюються в процесі гендерної соціалізації. Завдяки сформованим гендерним уявленням особистість набуває індивідуального гендерного досвіду, що відображається в поведінкових, емоційних, мотиваційних проявах особистості. Гендерні уявлення засвоюються на когнітивному рівні у вигляді схем, латентних утворень, які є орієнтирами для дошкільника у двоїстому світі чоловічих та жіночих речей. Гендерні уявлення дитини формуються не самі по собі, а під впливом гендерних стереотипів, установок, знань, суджень, цінностей, які має кожне конкретне суспільство, нація, народ і несвідомо чи свідомо прищеплює їх своїм нащадкам.

Поняття «гендерна компетентність» знаходиться на початковій стадії становлення у сучасній психології. Гендерну компетентність розглядали такі науковці, як І. Кльоцина, І. Мунтян, О. Прохорова, С. Рожкова.

Гендерна компетентність визначається як характеристика особистості, яка дозволяє їй бути ефективною в сфері гендерних відносин [3].

Зміст програми розвитку гендерної компетентності у хлопчиків дошкільного віку розрахований на 30 годин групових, інтерактивних, арттерапевтичних, релаксаційних вправ, що мають певну гендерну тематику.

Програма «Формування гендерної компетентності у хлопчиків дошкільного віку» здійснюватиметься згідно з принципами В. Сухомлинського [7]: пізнання багатогранності дитини, віра в її неповторність і талановитість, визнання природного оптимізму дитини, обережне звернення до її душі й розуму, захист багатства людської природи в дитячій душі, виховання в учнів самоповаги, утвердження краси в природі і в людині.

Завдання:

1. Гармонійний розвиток хлопчиків дошкільного віку: розвиток рефлексивності та самооцінки дошкільника, зниження агресивності у хлопчиків дошкільного віку.
2. Формування гендерної компетентності у хлопчиків дошкільного віку.

I. Інформаційний етап включає міні-лекцію «Я – хлопчик, Я – дівчинка», Мета – розширення гендерних уявлень дошкільників, формування позитивного ставлення до своєї статі та розвитку гендерної компетентності. Діти приймали участь у дискусії з теми: «Як добре бути хлопчиком/дівчинкою», «Яким має бути хлопчик/дівчика», де учасникам пропонувалося висловити свою думку, чому добре бути хлопчиком, а чому дівчинкою.

II. Практичний етап включає:

1. Психомалюнок «Мій емоційний стан», який спрямований на визначення емоційного стану дитини, нейтралізацію негативних переживань у дітей дошкільного віку. Для цього використовується комплекс психотерапевтичних засобів (психомалюнок, бесіда, релаксаційні вправи). Для визначення психоемоційного стану, а також налагодження контакту з дітьми дошкільного віку, ми обрали психомалюнок «Мій сьогоднішній день». Як стверджує Г. Хоментausкас, процес малювання дозволяє експериментатору налагодити емоційний контакт з дитиною [8]. За допомогою невербальних символів (кольору, ліній, натиску) ми можемо дізнатися про внутрішній стан дитини. Цей метод ідеально підходить для дітей дошкільного періоду, оскільки він звернений не до логічних форм мислення, а до уяви, почуттів, переживань, які важко висловити словами.

2. Релаксаційні вправи «На березі моря», «На лісовій галявині», метою яких є корекція напруженого, пригніченого стану дитини, використано для зняття емоційної напруги у хлопчиків дошкільного віку. Після проведення цих вправ застосовано бесіду, метою якої було з'ясування причин напруженого емоційного стану дошкільника.

3. Ігротерапія, яка спрямована на розвиток рольової компетентності хлопчиків дошкільного віку. Ігротерапія як елемент арттерапії є ефективним засобом роботи із дітьми дошкільного віку, оскільки провідною діяльністю дитини в цьому віці є гра. У грі дитина відображає міжособистісні відносини в сім'ї та в дитячому колективі; віддзеркалює своє ставлення до існуючих проблем; наслідує певні рольові моделі поведінки. У ігротерапії хлопчики виконували як батьківські, так і материнські ролі.

На актуалізацію психологічних характеристик у хлопчиків дошкільного віку спрямована рольова гра «Переїзд в новий будинок». За допомогою цієї вправи ми виявляли уявлення дошкільників про реальні та ідеальні моделі поведінки у сім'ї. Хлопчикам було запропоновано взяти участь у таких іграх: «Переїзд в новий будинок»; «Дитина захворіла»; «Вихідний день».

Розвитку позитивного ставлення до власної гендерної належності сприяє гра «Вихідний день». У цій грі відображалися особливості взаємодії між членами сім'ї, а також визначалися мрії, бажання хлопчиків дошкільного віку, щодо спільного відпочинку з батьками.

На визначення моделей поведінки у критичних ситуаціях спрямована гра «Дитина захворіла». Хлопчики відтворювали чи уявляли ситуації, коли дитина потребувала додаткової уваги та опіки. Вони розділилися на групки, які склалися з трьох осіб (мати, батько, дитина).

Рольову гру використано як метод відображення уявлень хлопчиків дошкільного віку про моделі поведінки у родині.

4. Казкотерапія передбачає застосування українських народних казок та повчальних оповідань В. Сухомлинського. У процесі формування гендерної компетентності хлопчиків дошкільного віку ми використали такі українські народні казки: «Івасик Телесик», «Кирило Кожум'яка», «Іван-селянський син», «Іван мисливець», «Котигорошко». У казках герой, який є представником чоловічої статі, зображений сміливим, рішучим, наполегливим, цілеспрямованим, здійснює сміливі вчинки, захищає від ворогів, бореться за свободу. Інший варіант – це казка «Котик і півник», де котик піклується про півника, переймається його безпекою, іде його визволяти. Застосовуючи казкотерапію, за допомогою опосередкованих образів, збагачується внутрішній світ дитини, формуються певні моральні цінності та переконання. Вибір українських народних казок обумовлений тим, що вони сприяють гармонійному розвитку хлопчиків дошкільного віку.

Для розвитку гендерної компетентності хлопчиків дошкільного віку ми використали оповідання В. Сухомлинського: «Дідусеві твердо спати», «Хуртовина», «Хто кого веде до дому», «Хлопчик і хвора мама», «Як хлопці мед поїли», «Мати – єдина». Ідеї В. Сухомлинського дають можливість розвивати позитивні моделі поведінки, зумовлюють формування гендерного паритету, рівності. Твори В. Сухомлинського базуються на положеннях егалітарності, взаємодоповнюваності ролей. В основі особистісно-орієнтованого підходу автора, лежать такі цінності як: любов, доброта, турбота, самовідданість, підтримка, розуміння, яких так бракує сучасному суспільству, та які є бажаними для розвитку психологічних характеристик дошкільників. Обрані оповідання є коротенькими, яскравими, цікавими, зрозумілими та доступними для дітей дошкільного віку.

5. Піскотерапія (з нім. sandplay – гра з піском) сприяє розвитку рефлексії, формування адекватної самооцінки у хлопчиків дошкільного віку, допомагає дітям вільно висловлювати власні думки, емоції, почуття. Завдяки цьому методу успішно коригуються дитяча невпевненість, страхи, тривожність, агресивність. Працюючи з піском, дошкільник уявляє себе чарівником, який створює нову реальність. Головна перевага піскотерапії – це звернення на самого себе, на свій внутрішній світ. Особистісні проблеми виходять з глибин несвідомого, з'являються нові образи, персонажі, що наділені певними характеристиками. Засобами, за допомогою, яких здійснюється піскотерапія, є пісочниця, різні формочки, камінці, та дерев'яні палички.

Для зниження імпульсивності, агресивності, розвитку креативності у хлопчиків дошкільного віку ми застосували вправи «Подарунки для Попелюшки», «Мій портрет», «Моя сім'я», «Мое улюблене заняття». Діти виготовляли подарунки для Попелюшки. Додаткових інструкцій тренер не застосовував, оскільки діти мали самостійно вирішувати завдання, активізуючи власний творчий та пізнавальний потенціал.

Для формування адекватної самооцінки та рефлексії ми використали вправу «Моє улюблене заняття». Після заняття хлопчик розповідав, що найбільше йому сподобалося. Проведення самоаналізу власних інтересів допомогло хлопчику дошкільного віку зосередитися на власному внутрішньому світі, переживаннях, емоціях, відчуттях.

6. Корекція емоційної невірноваженості (агресивності, імпульсивності, забіякуватості, впертості, дратівливості) у хлопчиків дошкільного віку відбувалася за допомогою вправ: «Дружня сім'я», «Сердитий дідусь», «Розлючена ведмедиця», «Посварилися два півники». Виконуючи ці вправи, дошкільники мали можливість демонструвати та переосмислювати агресивну та імпульсивну поведінку [2].

Після проведення психокорекційної програми з дошкільниками ми використали ретестове дослідження за такими методиками: інтерв'ю В. Кагана проєктивна методика «Малюнок сім'ї», наративно-ігрова методика «Улюблений казковий герой».

Узгодження рольових суперечностей у батьків (родителів) сприяє гармонійному розвитку хлопчиків дошкільного віку. Для підсилення цього впливу ми застосували II блок психокорекційної програми «Гармонійний розвиток хлопчиків дошкільного віку», який спрямований на формування емоційної врівноваженості та становлення гендерної компетентності.

З метою розширення гендерних уявлень у хлопчиків дошкільного віку ми провели міні-лекцію «Я – хлопчик». Під час лекції хлопчики поводити себе сковано, були напружені, а деякі проявляли агресію та імпульсивність. У дітей виникали труднощі під час бесіди, вони неохоче відповідали на поставлені запитання.

Для зниження емоційної напруги, зниження агресивності ми використали психомалюнок «Мій емоційний стан». На 2 практичному етапі спостерігалось помітне поживлення. Після того, як ми роздали дітям аркуші паперу та кольорові олівці, ми запропонували їм зобразити, яким для них є сьогоднішній день.

Діти активно приймали участь у малюванні. Застереження у них виникали з приводу естетичності малюнка. Дехто сумнівався у своїх художніх можливостях. Проте експериментатор заспокоював їх і переконував, що рівень художніх вмінь значення не має. Згодом діти почали активно малювати.

У процесі виконання завдань психоемоційний стан хлопчиків старшого дошкільного віку в цілому був позитивним. Тільки у 7% дітей зафіксовано пригнічений настрій.

Для того, щоб проаналізувати причини виникнення емоційного напруження, після малювання з дітьми проводилась бесіда на тему: «Що псує мені настрій?», під час якої діти розповідали, що пригнічує їхній емоційний стан. Отже, в більшості випадків дітей пригнічують негативні події в родині: «Я засмучуюсь, коли мої батьки сваряться», «Я сумую, коли мій тато їде на роботу», «Я не можу бути веселим, коли моя мати нервує». Значущу роль відіграють стосунки у дитячому колективі, про що свідчать висловлювання

дітей на зразок: «У мене немає настрою, коли Андрійко б'ється», «Я сумую, тому що Алінка зі мною не товаришує».

З метою розвитку рефлексії у хлопчиків дошкільного віку використовувались релаксаційні вправи «На лісовій галявині», «На березі моря», під час виконання яких виникали деякі труднощі. Діти не могли зосередитись на виконанні завдання, їхня увага часто переключалася на сторонні подразники. Проте згодом діти зосередилися на своїх відчуттях та переживаннях. Це підтверджують висловлювання на зразок: «Мені спокійно, коли я слухаю море», «Я радію, коли гуляю по лісовій галявині» тощо.

Після виконання вправ у дошкільників покращився настрій, поведінка була спокійною та врівноваженою, діти зуміли зосередитись на своїх відчуттях та переживаннях. Про те, що ці вправи дітям сподобалися, свідчать запитання: «Чи ми будемо ще гуляти по лісовій галявині?», «Чи ще будемо слухати хвилі?».

До практичного етапу II блоку психокорекційної програми належать: ігротерапія, казкотерапія, піскотерапія, тренінгові вправи, спрямовані на досягнення емоційної стабільності у хлопчиків дошкільного віку.

З метою прийняття власної статевої належності та формування гендерної компетентності у хлопчиків дошкільного віку ми використали ігротерапію «Світ чоловіків та жінок». Хлопчики виконували почергово чоловічі та жіночі ролі, уявляли себе у майбутньому. Перед проведенням гри тренер оголосив «секретну інформацію про правила поведінки справжнього чоловіка», яка їм особливо сподобалася. У процесі гри дошкільники зображали чоловіків – мужніми, сильними, впевненими, турботливими. Зазначали: «Як добре бути хлопчиком і піклуватися про дівчат», «Хлопчик сильніший, і тому має допомагати дівчаткам», «Я хлопчик і повинен захищати дівчат» і т.д. Жінок хлопчики зображали – добрими, ніжними, турботливими. Зазначимо, що ігротерапія справила чи не найкраще враження на дітей, оскільки є притаманним для цього вікового періоду видом діяльності. Хлопчики намагалися дотримуватися зазначених правил поведінки – пропускати дівчаток вперед, допомагати їм у всьому, галантно пропонували допомогу. Зазначали: «Я хлопчик, і я завжди буду допомагати дівчаткам нести важкі речі», «Я ніколи не буду їх ображати».

Для формування рольової компетентності та розширення уявлень про чоловічі моделі поведінки ми використали рольові ігри «Дитина захворіла» і «Вихідний день». У грі здійснювалось відображення реальної та ідеальної моделі поведінки, яка існує у сім'ї. Наприклад: «Мій тато рідко відпочиває з нами», «Коли я хворію, про мене турбується тільки мати» – реальна рольова поведінка. «Я б хотів, щоб мій батько завжди організовував вихідні» чи «Мені б хотілося з татом пограти у футбол», «Я хочу, щоб тато навчив мене майструвати», «Я хочу, щоб ми разом пішли у парк» – ідеальна модель поведінки в сім'ї. На цьому етапі ми зрозуміли, що дошкільники очікують від батьків – любові, чуйності, турботи, ніжності.

Цікавою виявилася гра «Переїзд в новий будинок», у якій «чоловіки» активно переносили речі, меблі, турбувалися про те, щоб «жінки» не піднімали важкого. «Жінки» в усьому їм допомагали, піклувалися, щоб нічого не забути. «Діти» теж не відставали, активно їм допомагали. Під час роботи панувала радісна, жвава атмосфера.

Отже, використані рольові ігри сприяли розширенню уявлень дошкільників про чоловічі моделі поведінки, а також частково сприяли сприйняттю власної статевої належності.

Для розширення гендерних уявлень та прийняття власної статі хлопчиками дошкільного віку ми використали практичний етап II блоку формульовального експерименту – казкотерапію. Діти уважно слухали та обговорювали українські народні казки та оповідання В. Сухомлинського.

У творі «Хто кого веде додому?» розповідається про двох хлопчиків, які відвідують дитячий садок, матері обох дітей працюють на фермі. Яскраво описуються відмінності між хлопчиками. Один – несамостійний, егоїстичний; другий – самостійний, турботливий, люблячий, добрий: «Толя одягається сам, бере маму за руку і веде додому...», «Мати одягає Василька, бере його за руку і веде додому». Згодом хлопчики вирости, і захворіли їхні матері. «Василько вийшов за ворота, глянув на сніг і каже: – Хіба можна по такому снігу йти? Постояв трохи та й пішов додому. А Толя пішов глибоким снігом у сусіднє село й повернувся з лікарем».

Після розповіді дітям ставилися такі запитання: «Який хлопчик вам подобається більше?», «Що поганого ви побачили в поведінці Василька?», «Яким хлопчиком ти б хотів стати?». Діти аналізували та порівнювали поведінку хлопчиків, зазначаючи, що «Мені подобається хлопчик Толя, тому що він думає про свою маму». На цьому етапі актуалізувалася рефлексія, діти розмірковували, яким чином в цій ситуації вчинили б вони, про що свідчать твердження на зразок: «Я б хотів стати таким, як Толя, в усьому допомагати своїй матері». Також діти обдумували, хто з хлопчиків вчинив правильно: «Василько вчинив неправильно, тому що він думає тільки про себе...».

У результаті обговорення хлопчики дійшли висновку, що потрібно турбуватися про своїх рідних, в усьому їм допомагати. Це свідчить про розширення гендерних уявлень у хлопчиків дошкільного віку, оскільки вони вважають, що хлопчик повинен бути не тільки сильним, рішучим, вольовим, але й турботливим, дбайливим, добрим, ніжним, чутливим.

Для становлення гармонійного розвитку хлопчиків дошкільного віку використано оповідання «Хуртовина», в якому розповідається про хлопчика, який серед лютої зими прихистив та вилікував поранену пташку. Коли загоїлося крильце, хлопчик випустив її на волю, а ввечері вона повернулася, сіла на відчинену квартирку і защебетала. Мабуть, каже: – «Я вдячна тобі. Я люблю тебе, але на волі мені краще» [6].

Згодом, прочитавши розповідь, діти відповіли на запитання: «Який вчинок здійснив хлопчик?», «Як потрібно ставитись до тварин?», «Чи за добро потрібно дякувати?».

Діти із задоволенням відповідали на запитання, схвалюючи поведінку хлопчика, стверджуючи, що «Він зробив хороший вчинок», діти ототожнювали себе з цим хлопчиком, про що свідчать висловлювання на зразок: «Я б вчинив так само, як цей хлопчик», «Пташка за це йому подякувала». Після обговорення хлопчики дійшли висновку, що про тварин потрібно піклуватися, любити, оберігати їх, оскільки їм дуже важко, вони не вміють розмовляти. Ця розповідь допомагає розвивати такі психологічні риси – любов, турботу, ніжність, доброту, які є основою для гармонійної особистості.

Розширенню гендерних уявлень сприяє розповідь «Дідусеві твердо спати». У творі описується, як хлопчик щодня з мамою перестеляли дідусеві постіль, а одного разу хлопчик забув це зробити, і його мучило сумління: «Наступного дня перестелили дідусеву постіль двічі – вранці і ввечері». Діти аналізували поведінку хлопчика, зазначаючи: «Як добре допомагати матері», «Хлопчик – молодець, він турбується про рідну людину», ототожнювали себе з ним: «Я теж буду допомагати матері», усвідомлювали власну статеву належність: «Як добре бути хлопчиком і в усьому допомагати матері».

Отже, казкотерапія, певною мірою, сприяла, формуванню гендерної компетентності, розширенню гендерних уявлень та прийняттю власної статі хлопчиками дошкільного віку. Тобто уявлення про чоловічі моделі поведінки у хлопчиків вже не обмежуються такими характеристиками, як сила, відважність, мужність, а включають і такі психологічні якості – турбота, любов, ніжність, уважність, чуйність, доброта.

Для зниження агресії у хлопчиків дошкільного віку, яка була виявлена на етапі констатувального експерименту, ми використали вправу «Моє улюблене заняття». Діти були сконцентровані на певній діяльності, хтось малював, а інші розглядали дитячу літературу, дехто з дітей гралися ляльками чи машинками, конструктором, а деякі діти просто спілкувалися між собою.

Гра супроводжувалася бесідою, під час якої тренер наводила такі запитання: «Яке твоє улюблене заняття?», «Як ти себе відчуваєш, коли займаєшся ним?», «Кого ти б запросила/запросив, для того, щоб не було сумно?». Ці питання ми застосовували для того, щоб з'ясувати, які відчуття, емоції супроводжують хлопчиків під час виконання улюбленого заняття: «Я дуже люблю малювати. Тільки коли я малюю, я можу залишитися наодинці і помріяти. Я малюю такий будинок, в якому б жила моя сім'я. Квіти, які б росли біля нього. Я хочу щоб у мене був братик чи сестричка, адже мені сумно одній».

Під час виконання цієї вправи можна відзначити концентрацію уваги дошкільників на своєму внутрішньому світі. Заняття проходило у спокійній доброзичливій атмосфері. Зазначимо, що ця вправа мала позитивний вплив на поведінку дошкільників, спостерігалось зниження імпульсивних та агресивних проявів у дітей.

Для розвитку рефлексії та зниження імпульсивних проявів у хлопчиків дошкільного віку ми використали елемент арттерапії – піскотерапію. На початку заняття спостерігалися імпульсивні прояви, хлопчики ніяк не могли

поділити знаряддя праці та територію для здійснення своєї діяльності. Проте згодом діти із задоволенням уявляли себе чарівниками та концентрувалися на роботі. Хлопчики зосереджувалися на своїй діяльності. Дехто будував будинки, міста, деякі діти просто малювали паличкою по піску, інші зображали казкових персонажів. Хлопчики зосереджувалися на діяльності та на своїх відчуттях, зауважуючи: «Я дуже люблю гратися з піском, уявляти себе чарівником». Гра з піском «Подарунки для Попелюшки» відобразила бажані реальні та ідеальні подарунки хлопчиків для них самих. Деякі дітки дарували машинки, конструктори, поїзди. А дехто з хлопчиків дарував ідеальні подарунки – похід в зоопарк, подорож закордон, поїздка до бабусі.

Таким чином, елемент арттерапії – піскотерапія виявилась ефективною для розвитку рефлексії та зниження імпульсивності у хлопчиків дошкільного віку.

Зниженню агресивних проявів (забіякуватості, впертості, дратівливості) сприяє вправа «Посварилися два півники», в якій діти демонструють агресивну поведінку двох півників. Після проведення гри діти аналізують агресивну поведінку двох півників «Не можна битися, потрібно миритися», ототожнюють себе з півниками «Півникам не добре, через те, що вони побилися, «Їм нема з ким дружити», «Їм потрібно помиритися» Осмисливши агресивну поведінку, діти однозначно її засуджували. Стверджували, що «Мирно жити набагато краще», «Для того, щоб помиритися, треба попросити пробачення».

З цією ж метою ми провели гру «Дружня сімейка», під час якої діти відтворювали моделі поведінки «дружньої» та «конфліктної сімей». Здійснивши порівняння та аналіз агресивної моделі поведінки сім'ї, діти однозначно стверджували, що «В дружній сім'ї жити краще».

Висновки. Реалізація зазначеної програми у формі казкотерапії, ігротерапії, піскотерапії та ін. забезпечує можливість: 1) розширенню гендерних уявлень у хлопчиків дошкільного віку; 2) формуванню гендерної компетентності; 3) розвитку рефлексії; 4) прийняттю власної статі хлопчиками дошкільного віку; 5) збагаченню гендерних уявлень дошкільників про чоловічі моделі поведінки.

Список використаних джерел

1. Бендас Т. В. Гендерная психология : учеб. пособ. / Т. В. Бендас. – СПб. : Питер, 2005. – 431 с.
2. Карпенко З.С. Психотехніка у вихованні дитини / З.С. Карпенко. – К.: НМЦ "Перспектива", 1996. – 48 с.
3. Клєцина И. С. Самореализация личности и гендерные стереотипы // Психологические проблемы самореализации личности [Электронный ресурс] / под ред. А. А. Реана, Л. А. Коростылевой. – СПб., 1998. – Вып. 2. – С. 188–202. – Режим доступа : <http://herzen-aspirant.narod.ru/people/klyotsina.html>.
4. Малкович М.М. Психологічні особливості батьківської та материнської ідентичності / М. Малкович // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2010. – Том XII, частина 7. – С. 290–301.
5. Палій А. Диференціальна психологія : курс лекцій / А. А. Палій. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, 2007. – 474 с.
6. Савченко Ю. Ю. Становлення психологічної статі дошкільника в умовах батьківсько-дитячих стосунків / Ю.Ю. Савченко // Актуальні проблеми психології: збірник

наукових праць інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України Психологія розвитку дошкільника, IV (8). - С. 244-254.

7. Сухомлинський В.О. Квітка сонця: Притчі, казки, оповідання / В.О. Сухомлинський; Пер. Д.С. Чередниченка.– Х.: ВД «ШКОЛА».– 2012. – 240 с.
8. Хоментаскас Г. Использование детского рисунка для исследования внутрисемейных отношений / Г. Хоментаскас // Вопросы психологии. – 1986. – № 1. – С. 165-171.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Bendas T. V. Gendernaja psihologija : ucheb. posob. / T. V. Bendas. – SPb. : Piter, 2005. – 431 s.
2. Karpenko Z.S. Psihotehnika u viovanni ditini / Z.S. Karpenko. – K.: NMC "Perspektiva", 1996. – 48 s.
3. Kljocina I. S. Samorealizacija lichnosti i gendernye stereotipy // Psihologicheskie problemy samorealizacii lichnosti [Jelektronnyj resurs] / pod red. A. A. Reana, L. A. Korostylevoj. – SPb., 1998. – Vyp. 2. – S. 188–202. – Rezhim dostupa : <http://herzen-aspirant.narod.ru/people/klyotsina.html>.
4. Malkovich M.M. Psihologichni osoblivosti bat'kivs'koï ta materins'koï identichnosti / M. Malkovich // Zbirnik naukovih prac' Institutu psihologii im. G. S. Kostjuka NAPN Ukraïni. – 2010. – Tom XII, chastina 7. – S. 290–301.
5. Palij A. Diferencial'na psihologija : kurs lekcij / A. A. Palij. – Ivano-Frankivs'k : VDV CIT Prikarpat'skogo nacional'nogo universitetu imeni V. Stefanika, 2007. – 474 s.
6. Savchenko Ju. Ju. Stanovlennja psihologichnoï stati doskil'nika v umovah bat'kivs'ko-ditjachih stosunkiv / Ju.Ju. Savchenko // Aktual'ni problemi psihologii: zbirnik naukovih prac' institutu psihologii im.G.S.Kostjuka NAPN Ukraïni Psihologija rozvitku doskil'nika, IV (8). - S. 244-254.
7. Suhomlins'kij V.O. Kvitka soncja: Pritchi, kazki, opovidannja / V.O. Suhomlins'kij; Per. D.S. Cherednichenka.– H.: VD «ShKOLA».– 2012. – 240 s.
8. Homentauskas G. Ispol'zovanie detskogo risunka dlja issledovanija vnutrisemejnyh odnoszenij / G. Homentauskas // Voprosy psihologii. – 1986. – № 1. – S. 165-171.

Malkovich M.M. Development programme of gender concepts in boys of preschool-age.

Analysis of theoretical sources, of the practice of development gender concepts in boys of preschool-age show a high interest in the issue of gender but not the elaboration of efficient methods of development. Therefore important to provide a rationale for the program and the formation of gender representations boys of preschool age, as this age is sensitive to assimilation models sex-role behavior. Gender representation, we consider as a structural element of gender identity that reflects the personality system of knowledge about themselves, as a representative of a particular article, the idea of male and female roles that are learned in the process of gender socialization. The essence of gender representations through which a person acquires an individual experience of gender; revealed its indicators, namely: behavioral, emotional, motivational manifestations of personality.

According to the results of the theoretical analysis, the study of the problem in practice developed and presented in the article development program of gender competence in boys of preschool age. The program is based on the principles of B. Sukhomlinsky, namely the knowledge of the versatility of the child, the faith in its originality and talent, the recognition of the natural optimism of the child, careful handling to his soul and mind, protecting the wealth of human nature in the child's soul and raise students' self-esteem, approval Beauty in nature and in man.

The purpose of the information phase of the program is to expand the gender representations preschoolers, forming a positive attitude to the article gender competence. The content of this stage includes a mini-lecture on "I-boy, girl-I"; discussion with children on the themes: "How good to be a boy / girl", "What should be the boy / girl." Panelists learn to express

their thoughts on gender. At the practical stage, children are involved in the implementation of psychomalyunkiv that worked on the study of emotional state, neutralizing negative personal experiences. For this purpose, offer a range of psychotherapeutic interventions and relaxation exercises. For the development of role competence of preschool age boys offered complex igroterapiya, skazkoterapii, piskoterapii. To correct emotional imbalances proposed set of exercises (A friendly family ", "Angry Grandpa", "Furious bear", "Quarrel two cock"). According to the results of the study the program is effective.

Key words: Sand therapy, gender identity, gender representation, gender competence, masculinity, femininity, androgyny, fairytale therapy.

УДК 159 928

Мельник М.О.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Мельник М.О. психологічні особливості мотиваційної сфери інтелектуально обдарованих старшокласників. У статті аналізуються сучасні підходи в дослідженнях особливостей мотиваційної сфери інтелектуально обдарованих старшокласників. Розглядається структурно-динамічна мотиваційна модель обдарованості Гордєєвої Т.О., що містить чотири базових блоки мотивації, які необхідні для прояву і розвитку обдарованості. Зокрема, виокремлюються: внутрішня мотивація, яка змістовно представлена високого рівня пізнавальною мотивацією, мотивацією досягнень та мотивацією компетентності; цілеспрямованість; оптимістична віра у власний потенціал; висока концентрація та наполегливість в обраній сфері діяльності. Описані функції та характер взаємодії кожного блоку з іншими компонентами структури. Також розглядаються інтелектуальні інтенції та емоційна спрямованість як специфічні характеристики мотиваційної сфери обдарованої особистості.

Ключові слова: обдарованість, інтелектуальна обдарованість, мотивація, внутрішня мотивація, мотивація досягнень інтелектуальні інтенції, емоційна спрямованість

Мельник М.А. Психологические особенности мотивационной сферы интеллектуально одарённых старшекласников. В данной статье анализируются современные подходы к исследованию особенностей мотивационной сферы интеллектуально одарённых старшекласников. Рассматривается структурно-динамическая мотивационная модель одарённости Гордеевой Т.О., которая содержит четыре базовых блока мотивации, необходимых для проявления и развития одарённости. В частности, выделяются: внутренняя мотивация выбранной деятельности, содержательно представленная высокой познавательной мотивацией, мотивацией достижения и мотивацией компетентности; целеустремленность; оптимистичная вера в собственный потенциал; высокая концентрация и настойчивость в избранной сфере деятельности. Описываются функции и характер взаимодействия каждого блока с другими компонентами структуры. Также рассматриваются интеллектуальные интенции и эмоциональная направленность как специфические характеристики мотивационной сферы одарённой личности.

Ключевые слова: одарённость, интеллектуальная одарённость, мотивация, внутренняя мотивация, мотивация достижений, интеллектуальные интенции, эмоциональная направленность.